

Zitierhinweis

Pelikán, Jan: Rezension über: Vinko Pandurević, Haška podmornica. Dnevničke beleške i razmišljanja haškog pritvorenika, Beograd: Svet knjige, 2019, in: Slovanský přehled, 107 (2021), 2, S. 563-565, <https://recensio-stag.lorax.syslab.com/r/af6c8e5a9e5c4d07ba4276076361e7ce>

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a-63a UrhG) zulässig.

složitou situaci krajanů, kteří navzdory svým snahám o plnou integraci byli v krizových okamžicích vnímáni jako cizinci. Po vypuknutí světové války byl Trakal v srpnu 1914 spolu s osmnáctiletým synem zajištěn carskou policií jako občan znepráteného státu a v jejich nepřítomnosti byl za bílého dne vyloupen jejich dům, přičemž policie bez viditelné snahy dopadnout viníky záhy trestní řízení vedené proti neznámému pachateli zastavila. Trakal byl přinucen požádat o ruské státní občanství. Obdobně po vydání bolševických dekretů o všeobecné pracovní povinnosti se musel stát činným přijetím funkce předsedy gubernského komitétu pro výtvarná umění. Umělecká škola, kterou vedl, byla uzavřena v roce 1919 a nemovitosti, kdysi jí odkázané štedrým mecenášem, zabavily sovětské orgány. Trakal přišel o profesorský plat, nárok na penzi a nemohl se ani spoléhat na soukromé zakázky, které před revolucí tvořily podstatnou vedlejší část jeho příjmů. Nepatrné služné, které od sovětského státu dostával, nepostačovalo na dostatečnou výživu rodiny, především těžce nemocné manželky. Nezbylo mu, než postupně odprodávat zbývající majetek na černém trhu, až se nakonec rozhodl pro návrat do vlasti.

Skulskij při hledání podkladů ke knize shromáždil řadu porůznu roztroušených Trakalových obrazů a skic, které spolu se zápujčkami z muzeí a galerií prezentoval jako kurátor na výstavě v charkovském muzeu umění. Jednalo se o první soubornou výstavu umělcovy tvorby uspořádanou ovšem až sedm desítek let po jeho smrti. Nedávno londýnský aukční dům Sotheby's dražil Trakalovo plátno zobrazující posledního ruského cara Mikuláše II. na přehlídce vojenských jednotek v Charkově před jejich odjezdem do rusko-japonské války. Obraz, původně

oceněný na 15 tisíc liber, se prodal za více než dvojnásobek vyvolávací ceny. Trakalovo dílo, které díky Skulského práci získalo odborné zhodnocení, se tak dočkalo obnoveného zájmu soukromých sběratelů.

Do carského Ruska s cílem najít v něm profesionální uplatnění následovali Trakala před rokem 1914 i další absolventi pražské umělecko-průmyslové školy. V Zakavkazsku, v Tbilisi a později ve střední Asii v Samarkandě vyučoval Karel Souček (1885–1972). Do Oděsy, kde v roce 1897 Trakal začínal svou ukrajinskou anabází, přišel po absolvování v roce 1909 jako učitel kreslení a tělocviku Mikuláš Číla (1883–1983). Ten po vypuknutí války nejen přijal ruskou státní příslušnost, ale i vstoupil jako dobrovolník do České družiny, aby se do vlasti vrátil jako velitel jednoho z pluků československých legií. Také v knize Skulského je uvedena na více místech řada dalších českých krajanů v Charkově. Za jejich jmény se skrývá patrně řada neméně zajímavých individuálních osudů, které teprve čekají na své objevitele.

Marek Krejčí

Vinko PANDUREVIĆ,

Haška podmornica. Dnevničke beleške i razmišljanja haškog pritvorenika,

Beograd, Svet knjige 2019, 414 s.

ISBN 978-86-7396-682-3.

Komplex velmi různorodých okolností souvisejících s konfliktním rozpadem jugoslávské federace dal mimo jiné vzniknout i specifickému formátu memoárů, kterými jsou svědectví jednotlivých aktérů soudních procesů probíhajících před zvláštním tribunálem v Haagu. Výpovědi tohoto typu zaznamenávaly jak osoby působící v týmech

žalobců a soudců, tak lidé, kteří se ocitli v roli obžalovaných. Většina ze vzpomínek je součástí interview či publicistických črt. K dispozici jsou však i knihy memoárů. Namátkou vzpomeňme výpovědi hlavní žalobkyně Carly del Ponte či její blízké spolupracovnice Florence Hartmann.

Anotovaná publikace reflektuje dění v haagském tribunálu z opačné strany, prostřednictvím deníkových záznamů a úvah jednoho z obžalovaných a odsouzených velitelů armády bosenských Srbů generála Vinka Pandureviće. Pandurević působil v době občanské války v Bosně jako velitel zvrnické brigády. Po vydání zatykače se v roce 2005 dobrovolně vydal haagskému soudu, jímž byl po několikaletém procesu odsouzen k třinácti letům vězení. Tribunál ho uznal vinným z napomáhání k vraždám a násilnému vyhánění muslimských civilistů. Na svobodu se dostal po deseti letech.

Za vznikem knihy stálo Pandurevićovo předsevzetí vést si v době zajišťovací vazby deník. Kniha se tak událostí před rokem 2005 dotýká jen vzdáleně, víceméně prostřednictvím ozvuků. Autor, byť to příliš neakcentuje, zůstal přesvědčen o své nevině a oprávněnosti své mise v bosenské válce. Dává najevo, že se nijak nezúčastnil masakrů muslimských zajatců a civilistů, ale pozadí hrůzného masového vraždění v bosenském Podriní v roce 1995 přímo nijak nevysvětluje. Čtenář má však pochopit, že pro Pandureviće jsou tyto zločiny neakceptovatelné a neospravedlnitelné. Autor náznakově signalizuje, že za srebrenický masakr nesou vinu bezpečnostní struktury působící v armádě bosenských Srbů. Své vyprávění končí těsně před vyhlášením rozsudku proinstančním soudním senátem.

Kniha obsahuje dlouhé úvahy o místě a úloze srbského národa v občanské válce

a způsobu, kterým s ním velmoci (nespravedlivě) zacházely. Tyto pasáže mají daleko k originalitě. S identickými postřehy a závěry, někdy oprávněným, jindy pochopitelnými a často dosti absurdními, se čtenář kontinuálně setkává v srbských médiích již více než tři dekády.

Pandurevićovy autobiografické záznamy tak naše znalosti rozšiřují především ve sféře poznání každodennosti na svobodě omezených aktérů postjugoslávských válek trávících týdny, měsíce a roky v zajišťovací vazbě v haagské věznici. Autorovo líčení podmínek života ve vězení je střídavě, věcné a podle všeho dosti objektivní. Uznává, že desítkám vězňených osob se v internaci dostávalo adekvátní, až nadstandardní všestranné péče. Týkalo se to ubytování a stravování, lékařské péče, možnosti kontaktů s rodinou a přáteli, trávení volného času. Dozvíme se, že vedení věznice nejen umožňovalo kolektivní slavení všech náboženských svátků a výročí, ale čas od času zorganizovalo pro zadržované společné grilování na vězeňské zahradě (dvoru). Až bizarně zní vzpomínka na komorní koncert klasické hudby speciálně určený pro osoby souzené zvláštním tribunálem pro zločiny spáchané během jugoslávských válek.

Autor potvrzuje, že mezi zadržovanými se bez ohledu na jejich etnický původ a post, který během postjugoslávských válek zastávali, vytvořily tolerantní až solidární vazby, byť se jejich politické postoje výraznějším způsobem nezměnily. Pandurević nepomlouvá, nevypráví o slabostech a povahových bizarnostech osob, se kterými ho na dlouho spojila nepřízeň osudu. Z jeho lakonických poznámek vyplývá, že Slobodan Milošević obývající sousední celu, vystupoval ve vztahu ke spoluvězňům navenek kolegiálně, až přátelsky. Nezdráhal se

jím vyprávět anekdoty. Udržoval si však od nich odstup a nepouštěl se s nimi do politických debat. Jako jediný z vězňů osob srbského původu se neúčastnil pravoslavných mší a obřadů. Vojislav Šešelj trvale bojující s tribunálem i vězeňskou správou se držel víceméně stranou, odmítal využívat jakýchkoliv nadstandardních výhod nabízených ředitelstvím věznice. Mladićův zástupce generál Zdravko Tolimir se snažil kompenzovat těžkou životní situaci plným ponořením do duchovního života. Jako již dlouholetý vězeň Pandurević zažil také převoz dlouho se skrývajících Radovana Karadžiće do haagské vazby. Bývalý prezident Republiky srbské se na vězeňské podmínky brzy adaptoval a patřil mezi vězňůmi k nekomunikativnějším. Snažil se spolupřevážně zbavit zdravotních neduhů vyzářováním energie. Rozhovory neustále zaváděl k politickým otázkám, nabízel spolupřevážně svědectví v jejich prospěch. Pandurević uvádí, že Karadžićův myšlenkový svět a politické názory zůstávaly nadále ukotveny v podobě, jakou měly v první polovině 90. let.

Pandurević dokázal vést své zápisy o každodennosti haagské zadržovací vazby zhruba rok. Potom ho opakující se stereotyp života v izolaci zjevně zmohl a své prožitky zaznamenával ve stále delších intervalech. Zásadnější informace se z nich nedozvídáme. Čtenář se například seznamuje s podmínkami, za kterých mohl Pandurević podvkrát krátce navštívit rodinu v Bosně. Líčení přípravy obhajoby dává nahlédnout do nerovného postavení, ve kterém drtivá většina osob souzených za skutky během postjugoslávských válek nacházela ve srovnání s žalující stranou. Většinou izolovaní, na náhodně vybrané advokáty odkázaní, státní mocí ve své vlasti převážně ignorova-

ní obžalovaní nemohli čelit v trestních řízeních ostříleným žalobcům, disponujícím štáby poradců a pomocníků.

Jan Pelikán

Ion CHIRTOAGĂ,
Teritoriile din estul Țării Moldovei sub administrația turco-tătară (1699-1806). Evoluția administrativă, social-economică și cultural-spirituală, Chișinău, Cartier 2020, 664 s., ISBN 978-9975-8643-7-4.

Anotovaná monografie je věnována dějinám území v Besarábii, která byla v 18. století pod přímou nadvládou Osmanské říše. To se týká nejen oblasti v okolí města Chotyn na severu, ale také obrovského prostoru na jihu, který zahrnoval města Tighina (Bender), Akkerman (dnes Bilhorod-Dnistrovskij), Kilia, Ismail, Reni a tzv. Budžakovou step. Tyto oblasti zvané *raia* (poslušný) měly pro Istanbul velký strategický význam, protože byly základnou proti expandující ruské říši, která se snažila uchytit v severní oblasti Černého moře. Osmanští vládci však nemohli tato území udržet a v důsledku rusko-turecké války v letech 1806–1812 je Rusko získalo.

Ion Chirtoagă, dlouholetý zaměstnanec Historického ústavu Akademie věd Moldavska, se problematikou tureckých *raia* na území středověkého Moldavska zabývá téměř čtyřicet let a tato kniha je v podstatě vrcholem jeho výzkumů. Kniha se opírá o obrovskou pramennou základnu, která zahrnuje jak materiály v starorumunském jazyce, tak i dokumenty psané v cizích jazycích. Monografie je rozdělena do tří velkých kapitol. V první autor popisuje zahraničně-